

BABUCS ZOLTÁN

HUSZÁRERÉNYEK ÉS KATONAI SZIMBÓLUMOK

Kevés olyan régiója van Magyarországnak, amely annyira kivette részét a háborúskodásokból a magyar történelem vérvizataros évszázadai során, mint a Jászkun kerület. A jászok és a kunok a 13. század negyvenes éveiben történt betelepülésüket követően emberileg és anyagi-

lag rendkívül sokat áldoztak a haza oltárán, hogy nehezen megszerzett kiváltságaikat és kollektív nemességüket megtarthassák. Könnyűlovasságuk olyannyira híres volt, hogy a „jászkun katonai virtus” a 18. század második felétől a második világháború

A Jászkun Hármas Kerület
redemptionális zászlójának
elő- és hátoldala, 1745 (rekonstrukció)

JÁSZKUN ZÁSzlÓK, HADIJELVÉNYEK, EGYENRUHÁK

végéig fogalomnak számított. A Jászkun kerület 1876-ban történt megszűnéséig a jászkunok presztízskérdést csináltak abból, hogy fiaik lóháton katonáskodjanak – két rendelkezés is született arról, hogy a jászkunokat csak huszárnak lehet elvinni, az elsőt 1849

tavasán Kossuth hozta, míg a másik 1850-ben I. Ferenc József rendelkezése volt –, mivel azt tartották magukról, hogy őket az Isten is huszárnak teremtette. Egy korabeli forrás szerint a jászkun nép úgy ült a lovon, mintha rá lett volna vasalva.

A jászkun férfiak világos- és sötét-kék színű felsőruházatot viseltek ezüstszinórokkal és pitykékkel, ezt „rókatorkos” mente és csizma egészítette ki. A jászok fejükön fehér báránybőr kucsmát, míg a kunok fekete nemezsüveget, széles vagy pörge karimájú kalapot hordtak. A 18. század első felében Bél Mátyás leírta, hogy a kunok és a jászok kékbe és fehérbe öltözködtek. Palugyai Imre tudósítása szerint: *„Nép-ruházata a jász-kúnnak topographi s éghalji viszonyaihoz alkalmazott, s általában igen egyenlő. A férfiak fő ruházati czikke a bunda [suba] [...] alatta nem is hordoz magán e nép vászonnemű ruházatnál egyebet. Némi kivételt tesz ebben a kis- és nagy-kún nép; melly többször s főképp ünnepies alkalmakkal diszes setétkék posztó ruhával cseréli azt fel. Ugyan így sajátszerű, de csak ünnepélyes alkalmakkor [...] öltözött ruházatjuk a jászoknak a szinte sötétkék posztóból, sárga prémmel szélesen szegett, kék zsinorokkal díszített úgynevezett rókás-mente.”*

MÁRIA TERÉZIA HADSEREGÉBEN

A Jászkun kerületet 1702-ben I. Lipót császár elzálogosította a Német Lovagrendnek, ám a jászkunok nem nyugodtak bele nehezen megszerzett kiváltságai elvesztésébe, ezért vérrel, szablyával és pénzzel próbálták meg visszaszerezni azokat. A jászkunok katonai egyenruhájáról szóló egyik első tudósítás 1741-ből származik, mikor a részlegesen elrendelt nemesi insurrectio során adminisztrátoruk a kéket írta elő a kerület lakossága által nyeregbe ültetendő huszárok „mundurjának” színeként.

Az 1745-ös esztendő fontos mérőföldkő volt a jászkunok történetében, mivel az elzálogosított kerület önmegváltásáért és 1000 huszár (ún. „redemptionális regiment”) kiállításáért 1745. május 6-án Mária Terézia visszaállította a jászkunok függetlenségét. Gróf Pálffy János nádor augusztus 20-án rendelte el a huszárezred mozgósítását, melynek már felszerelt svadronjait a királynő a nyár folyamán megsemmisítette. Egyenruházatukról a korabeli forrás így tudósított: *„A mundér égszínkék posztóból rubeulus színű zsinórral, kétfelől makkos gombokkal. A szablya-tarsolyokra címer: egy fél kéz karddal, tetejében egy Korona.”* A tarsolyon említett Szent Korona a koro-

nához és az uralkodóhoz való tántoríthatatlan hűséget jelképezte, míg a kivont szablyát markoló, páncélos jobb kéz a jászkunok katonai áldozatvállalását volt hivatott érzékeltetni.

A kivont szablyát tartó kar azóta mindhárom kerület címerében motívumként megtalálható. A Jászkun Hármas Kerület és települései régi kiváltságai visszanyerését követően, 1745–46 folyamán kaptak új címereket. A Hármas Kerület egyesített címere is a katonai áldozatvállalás szimbólumait mutatta, mivel 1745 előtt főleg mezőgazdasági jellegű jelképek szerepeltek az egyes települések címerein. Az egyesített címer jelképei bekevertek a kerületi települések címereibe – a jászoknál a kürt, a nagykunoknál az oroszlán, a kiskunoknál a gyalogos vitéz. Nyugat-európai heraldikai szakértők szerint míg a magyar címerek tizenöt százalékánál figyelhető meg ka-

tonai motívum, addig ez az arány a jászkun településeknél hatvan százalékra rúg (kivont szablyát tartó oroszlán négy, kivont szablyát tartó kar három, fegyverek három település címerében szerepelnek).

A Jászkun kerület 1745-ben kapott a királynőtől három, vörös alapszínű, fecskefarkú zászlót, melyekből két, viszonylag épen maradt darabot rúdjaikkal együtt a jászberényi Jász Múzeum a mai napig őriz. A zászlókat a későbbi insurrectiók idején (1756, 1800, 1805, 1809) használták a jászkun huszárok. A vörös selyemzászló előlapján Mária Terézia királynő egyesített uralkodói címere, túloldalán a gróf Pálffy családé, egy jász gyalogos páncélos, kezében kürttel és három nyílvezzővel, a nagykun oroszlán, jobb mellső mancsában szablyával, valamint a kiskun alabárdos gyalogpáncélos festett ábrája látható.

A jászku Török-huszárok egyik kék-piros osztályzászlaja, 1770

A Jászku terület 1746-ból származó egyesített címere Kozicz János heraldikai leírásában is szerepel: „Álló, csücskös talpú társcsapajzs vízszintesen elvágva, felső része három mezőre osztva. 1. arany mezőben, jobbra fordult, természetes színű, két farkú, vörös nyelvű koronás oroszán ágaskodik. A pajzsfőben jobbról fogyó vörös félhold, balról hatágú vörös csillag (Nagykunság címere). 2. kék mezőben hármassal zöld halmon arany kerékből kinövő ágaskodó aranyszarvas (Pálffy család címere). 3. Ezüst mezőben szembefordult, kék dolmányba, vörös nadrágba és süvegbe, sárga csizmába öltözött gyalogos vitéz, jobbában kivont szablyát tart (Kiskunság címere). A pajzs alsó, 4. kék mezejében jobbfelé fordult, vágató fehér lovon ülő, vörös, kék és arany ruhába öltözött, vörös tollforgós arany sisakot viselő, pajzsos vitéz, jobbában a jászok Lehel-kürtje (Jászság címere). [Vé-

lemezhetően a jászok nem voltak megelégedve korábbi címerükkel, s ezért kértek gyalogos helyett lovas alakot címerükbe.] A pajzsfőben a három hullámos ezüstvonal a Dunát, a Tiszát és a Marost jelképezi. A pajzson ékkövekkel díszített, nyitott aranykorona.”

1756-ban gróf Batthyány Lajos nádor szólította újból hadba a jászku-nokat a hajdúkkal együtt: „Emlékezünk hogy a jász- és két kun kerületek a múlt hadjárat alkalmával mily serényen szerelték fel és küldötték táborba lovasaikat és mily hasznos szolgálókat tettek nekünk” – írta a nádornak 1756. szeptember 23-i levelében Mária Terézia. A jászku-nok 1756. október 19-én döntöttek arról, hogy a felállítandó huszárezredet teljesen új egyenruhával (fehér zsinóros és gombos, világoskék dolmánnyal, ujjain piros hajtókával, fekete prémezésű, világoskék mentével, világoskék nadrággal, fehér-piros zsi-

nórövel, fejedő gyanánt piros leffentyűs barna kalpaggal) látják el a districtusok kasszájának terhére, úgy, hogy a varratási költségeket és a felszerelési cikkek árát a jászku települések arányosan állják. A kerületi megbízottak több helyről szerezték be az egyenruhához valókat, így fekete csizmákat és menteprémekeket Budáról, fehér zsinórokat, ólomgombokat és pitykéket Pestről, mosómedveprém kalpagokat Pozsonyból, de más áruk beszerzése érdekében Bécsben is megfordultak.

A nádor 1757. január 20-án Gödöllőn szemlélte meg a Palatinális (Jászku) huszárezredet, melynek katonás kiállása igencsak elnyerte tetszését. Jelentésében azt írta, hogy a jászku-nok bármely hadseregbeli ezreddel felveszik a versenyt. Az *Albertina-Bilderhandschrift* tanúsága szerint 1762-ben változás állt be a Palatinális-huszárok egyenruházatában, mivel fekete helyett sárga csizmát, világoskék csizmanadrág helyett pirosat kaptak. A Jászku-huszárok ezredtulajdonosa 1765-től báró Török András tábornok lett, s ekkor fekete-sárga zsinóros, fehér gombos, világoskék öltözetet – dolmányt, nadrágot és fekete prémezésű mentét – kaptak fekete-sárga zsinórövel, fekete csizmával és sötét (1772-től fekete) csáköval. A Jászku-regiment 1767 után piros és kék selyemből készült új zászlókat is kapott.

A Török-huszárezredet 1775-ben feloszlatták. Legközelebb a 19. század elején került sor jászku ezred felállítására. Az 1764. évi országgyűlés és az 1790. évi koronázás alkalmából a jászku-nok reprezentációs célra díszbandériumot állítottak ki. Az 1764-ben létrehozott hármassal kerületi bandérium lovasainak ruházata fekete csákos süvegből, kék dolmányból, mentéből és nadrágból, fekete nyakravalóból, vörös zsinórövből, fekete csizmából állt. 1790-ben a Hármassal Kerület előjárósága a következőképpen döntött a ruházatáról: „Hogy a Ns. [nemes] Bandának öltözött egyforma legyen [...] az régi katonás öltözeteknek formája megtartassék, légyen az egész öltözet világoskék színű,

A jászku Török-huszárok kék-piros osztályzászlajának rekonstrukciója

selyem posztó, rókatorokra, ezüst készü-
letre, kétfelől ezüstös gombokkal gom-
bozva.”

A világoskék színű, ezüstsínóros,
ezüstgombos egyenruha ujjatlan dol-
mányból, rókaprém mentéből, szűk
magyar nadrágból és ezüstsarkantyús,
fekete kordován csizmából állt. A le-
génység kócsagtollas, ezüstpaszomá-
nyal díszített, fekete süveget kapott, a
tisztek kócsagtollas nyusztkalpagot
hordtak. A vörös posztóból készült,
szélein ezüstpaszománnal díszített
tarsoly közepére a magyar Szent Ko-
rona ábrázolása került. A 19. század
első felében a jász és kun banderisták
többször rukkoltak ki az uralkodó és a
nádor fogadására, utoljára 1867-ben,
mikor a koronázás alkalmával állott
össze a Jászkun kerület bandériuma.

A redemptio centenáriumnán, 1845-
ben József nádor három új zászlót ado-

mányozott a kerületnek. Mindhárom
fennmaradt, egy a jászoknál, egy a
nagykunoknál, a kiskunok zászlaját
pedig a Hadtörténeti Múzeumban
őrzik. Ennek anyaga zöld selyem,
három szabad szélén aranyrojtózás.
Jobb oldali lapján József nádor arcképe
olajjal festve, körülötte „József Cs. K.
[császári-királyi] Fő-Herceg, Magyar
Ország Nádora Jászok, Kunok
Grófja és Bírója” felirat olvasható.
Bal oldali lapján kivont szablyával
és csipőre tett kézzel álló hu-
szár látható, körülötte „A
Szabad Kis Kunok Kerületé-
nek Cimere” felirat, fölötte
„845” szám található. Zász-
lócsúcsára a Szent Koronát
vésték.

NAPÓLEONNAL SZEMBEN A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI ÁRMÁDIÁBAN

A napóleoni háborúk újabb áldozat-
okra készítették a Hármas Kerület la-
kosságát, így 1800. szeptember 14-én
a jászkunok a Hajdú kerülettel közösen

Palatinális-huszár 1756-ból,
(Somogyi Győző rajza)

kezdték meg a „Nádor Ispányi Rege-
ment” felállítását, melyet 1801. decem-
ber 5-én tagoltak be a sorhadi huszár-
ezredek közé 12-es hadrendi számmal.
Ezredtulajdonosi méltóságát Magyar-
ország mindenkori nádora kapta, s az
ezred legénységi állományát 1867-ig a
Jászkun kerület lakossága adta. József
nádor segítségének köszönhetően az
ezredet a császári-királyi hadsereg
óbudai Monturs Comissiója látta el
egyenruházattal, felszereléssel és fegy-
verzettel.

Az egyenruha szabása megegyezett
a soredredi huszárokéval: a jászkun hu-
szárok a fekete csákó mellett világos-
kék, majd 1805-től búzavirágkék egyen-
ruházatot viseltek fekete-sárga zsi-
nórozattal és fehér gombokkal, s huszár-
tarsolyuk hasonlatos volt a többi
ezredéhez (rajta az uralkodói névjellel).
A tisztek egyenruháját „rókatorkos”
mente és ezüstsujtásos zsinórozás
tette jóval díszesebbé. Hadijelményként
1801-ig a redemptionális zászlókat
használták, majd az ezred 1800 szeptem-
berében Érsekújváron négy szabá-
lyos 1792 M. osztályzászlót kapott,
melyek 1815-ben Párizst is megjárták.

A Nádor-huszárok 1833. szeptember
29-én négy új, 1816 M. szabályos lovas-
sági osztályzászlót kaptak, s ezek szen-
telési ünnepségén József nádor is jelen
volt. A lőporfüstös, golyószaggatta
1792 M. osztályzászlókat a Jászkun ke-

A jászkun redemptio 100. évfordulója alkalmából adományozott centenáriumi zászló az ezredtulajdonos, József nádor arcképével és a jászkok címerével, 1845

gombokkal és a gyalogosokéhoz hasonló karszalaggal. Alhadnagy, főhadnagy és kapitány szürke posztóból bő nadrág, a külső varráson veres posztó, két ujjnyi széles paszománttal kivarrva; sötét búzavirágszín posztóból készült,

terület fővárosába, Jászberénybe küldték megőrzésre – egy példány viszonylagos épségben megtalálható a Jász Múzeumban. Új zászlóikat a Nádor- (1850-től Haller-) huszárok 1862-ig használták, ekkor adták le a brünni Monturs Commissionának – ezek közül egy a Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteményének birtokában van. A császári-királyi 12. számú Nádor-huszárezred indulóját a Nádor-huszárok parancsnoka, Hertelendi Gábor ezredes szerezte 1805-ben, ez később *Hertelendi-induló* néven vált közismertté.

A jászkun nemesi felkelést a napóleoni háborúk során két ízben, 1805 őszen-télén és 1809 folyamán szőlítették hadba. A jászkunok mindkét insurrectio idején világoskék egyenruhát viseltek fehér gombokkal és fekete-sárga zsinórövrrel, ám 1805-ben még fekete-sárga, míg 1809-ben fehér zsinórozással. Csákójuk 1805-ben – mivel két ezredben szolgáltak – fekete (tiszáninnen) és sötétzöld (tiszántúli), 1809-ben fekete volt.

AZ 1848–1849-ES MAGYAR SZABADSÁGHARCBA

A Jászkun kerület 176 ezres lakossága 1848–49-ben mintegy 13 ezer honvédet adott a magyar hadseregnek, így állított ki többek között két huszárez-

redet és két honvéd gyalogzászlóaljat. A két jászkun legénységű huszárezred közül a császári-királyi 12. Nádor-huszárezred volt az, melynek katonái Kossuth Lajos hívó szavára 1848 októbere és 1849 júliusa között számtalan alkalommal próbálták meg több-kevesebb sikerrel Csehországon és Ausztrián keresztül hazaverkedni magukat. Ők régi egyenruhájukban küzdöttek a honvédhadsereg soraiban.

Az 1848. április 11-én szentesített áprilisi törvények 22. cikkelye mondta ki a területi alapon szerveződő nemzetőrsegély létrehozását. A nemzetőr gyalogsági és lovassági egyenruhát hiába írták elő rendezetileg, a nyersanyaghiány következtében sok szabálytalanság adódott. A jászkun nemzetőrsegély – mely 1848 nyarán szervezetileg két gyalogzászlóaljból, egy lovasosztályból és egy 6 fontos gyalog félütegéből állt – ruházata így nézett ki: „(gyalogosé) vastag szövetű vászonból készült bő nadrág és kabát; lovasoké a közlegényeknél: szokott kék nadrág és dolmány posztógombokkal, az altisztek fényes

A Nádor-huszárezred tisztje, 1760 (Somogyi Győző rajza)

rövid, farhajlásig érő atilla dolmány; mellén öt keresztbe vetett ezüst zsinór és fonott gomb, hátán a varráson végig nyúló és az atilla alsó végéig terjedő ezüst paszománttal. Végül keskeny karimájú kalap.” A Jász Múzeum zászlógyűjteményében fennmaradt egy nemzetőr gyalogsági zászló (előlapján a magyar kiscímerrel, hátlapján Jászberény város szabálytalan festésű címérével), amely a jászkun nemzetőrség I. (jászsági-nagykunsági) gyalogzászlóaljé lehetett.

Zenetörténeti érdekesség, hogy a délvidéki táborba szállott, „harczias” kiállítású, kiegyenesített kaszákkal is felszerelt jászkun nemzetőrök ihlették az ott tartózkodó Joseph Müller katonakarmestert a *Jászkun kaszások* című indulója megkomponálására, amely a második világháború végéig a Magyar Királyi Honvédség egyik legkedveltebb indulójának számított.

Mivel a négy-hat hetes szolgálati időtartamot vállaló, gyenge harcértékű és kiképzetségtű nem-

zetőrség nem vált be, a kormány elhárította az önkéntes mozgó nemzetőrség megszervezését. Ezt a szolgálati formát már nem kötötték vagyoni cenzushoz, sőt az önkéntesek zsoldot is kaptak, s a háború végéig vállalták a szolgálatot. Az 1848 augusztusának végén megszervezett jászkun önkéntes mozgó nemzetőrzászlóalj katonái ruházatul fekete pörge kalapot, vászonkitlit, nadrágot, csizmát és szűrt kaptak, fegyverzetük és felszerelésük pedig igen vegyes képet mutatott. Később a zászlóalj szabályszerű gyalogos nemzetőri egyenruhát is kapott, amely világoskék színű, fekete zsinóros atillából és sötétszürke vagy zöld színű pantallóból állt. 1849. január 15-én sorolták be a honvéd gyalogzászlóaljak közé 65. sorszámmal ezt a zászlóaljat, melyet Szegeden „mondurba ráztak, még pedig kék nadrágot, még pedig kék nadrágot és paraszt bőrbekécsbe [...] az altiszteket felszerelték fegyverrel, a legénységet pedig hosszú póznára erősített kaszákkal”.

Törökszentmiklós mellett 1849. február 27-én került sor zászlószentelésükre – ugyanekkor kaptak csapatzászlót a 19./III. és az 52./III. sorgyalog zászlóaljak a debreceni Egyenruházati Raktárból –, melyen „megjelent a zászlóanya Volamék Szapáry grófnő, a zászlót nagy pompával kibontották, felszentelték és mi annak elnemhagyására megesküdünk” – emlékezett vissza egyik tisztjük, Lengyel Sándor hadnagy, aki beszámolt zászlóalja további felruházásáról és felszereléséről, valamint arról, hogy 1849. március 5-i szolnoki vitézségükért a Damjanich tábornok-féle III. hadtestben kitüntetésszámba menő fehér tollat is megkapták: „beszedték bőrbekécsünket és az időhöz képest vászon ruhát és köpönyeget kaptunk, ugyszintén csákót is és azon parancsolatot kaptuk, hogy Szolnoknál tett bátorságunkért a német vadászokkal szemben, megkaptuk bátorság jeléül a fehér kakas tollat, most azonban mindenki iparkod-

Törzstiszt (balra) és közhuszár (jobbra) a Nádor-huszárezredből, 1756-1765

jék csákója rózsájához mentül elébb és mentül hosszabb kakas tollat szerezni és holnap a parancsolatra azzal kirukkolni, mely felett az őrnagyunk szemlét fog tartani. Nosza volt a kakasoknak hadd el hadd. Mert valamennyi honvéd mind a kakasokat üldözte [...] Másnap mikor kiállottunk a főtéren, úgy néztünk ki, mint egy toll-erdő, de már egész katonásan, köpönyeg, csákó, töltegytáska, fegyver; oldaltarisznya, de borju még nem volt.” Ugyanő írta le visszaemlékezésében, hogy 1849. augusztus 13-án Világos mellett a hajnali órákban elégették a zászlóaljrodat, a zászlót széjjeltépték és darabjait a tisztek között osztották szét, csakúgy mint a III. hadtest többi alakulatánál.

A magyar kormány 1848 szeptemberében döntötte el, hogy egy új huszárezredet szervez a Jászkunságban. A jászkunok maguk ajánlkoztak egy huszárezred felállítására, ez az ezred lett a Lehel vezér nevét viselő, 14. honvéd huszárezred. A Lehel-huszárok egyenruháját a 30. honvédzászlóalj parancsnoka, galsai Kovách Ernő őrnagy

örökítette meg szemléletes leírásban: „Öltözetük volt fű zöld csákó lófark szőr forgóval [többnyire fekete kakastollból készült csákóforgót viseltek, alul nemzetiszín festéssel], elől a csákón mint Lehel kürt címerrel rézből, azután setét kék mente dolmány és nadrág veres zsinórral. Ezeknek mint a többi új huszároknál is a dolmányon és a mentén 5 sor zsinór volt csak csiga gombokkal és réz galamb kosárral. – A mente és a dolmány nem rövid volt, mint a régi huszárezredeknél csípőig, de azon alol még egy arason felül is hosszú, mint egy rövid atilla. A mentén fehér bárányprem volt, azután fehér patrontás szíj-juk [...] Tarsolyuk a kard mellett veres posztóból s fehér lemezből Magyarország címerével.”

Az idézetben szereplő Lehel-kürt címermotívumról elképzelhető, hogy kezdetben valóban alkalmazták, de később a Lehel-huszárok csákóira a pakfongból préselt koronás magyar kiscímer került fel. A csákó vitézkötése eredetileg

vörös zsinórból készült, de a lovas nemzetőrség piros-fehér-zöld barátcsomós vitézkötését is használták. Kossuth eredetileg a Lehel-huszárok öltözködését kívánta példaként alkalmazni a többi, újonnan alakuló huszárezrednél, de a hadi helyzet és az ország termelőképesége ezt nem tette teljesen lehetővé. A Lehel-huszárok felruházása, felszerelése és kiképzése is meglehetősen vontatottan haladt 1848 őszétől. Egervári (Potemkin) Ödön hadnagy a 14/1. huszárszázad tisztjeként a következőképpen emlékezett vissza felszerelésük nehézségeire: „Felszerelésünk meglehetősen lassú volt, mert késő hideg őszig egyenruhánk vászon foszlánkákból [rajthuzliból és legénységi tábori posztóspakából] állott, s ez késlelteti oly igen síkra szállásunkat.” Más ruházati cikkeiket, így a csákót, a zekét és a mentét csak 1848. december 4-én kapták meg.

A Lehel-huszárezred egyik osztályzászlaja – melyet 1849 után a többi honvéd csapatzászlóhoz hasonlóan kalandos úton rejtegettek – a mai napig fennmaradt a Jász Múzeumban, igaz erősen romlott állapotban (A 72x95,5 cm-es, fehér selyem alapú zászlón a magyar kiscímer és Magyarország Védasszonya a Kisdeddal olajfestésű ábrázolása látható). Sokáig – tévesen – egy, a 18. század első feléből származó fecskefarkú huszárszászlót tulajdonítottak a Lehel-huszároknak, pedig egy 1875-ben írott újsághír arról tudósított, hogy visszakerült Jászberénybe a Lehel-huszárok szabályos „B” típusú lovassági osztályzászlaja, melynek leírását is közölte: „Lehel-huszárezred zászlója, illetőleg zászlómaradványa [...] egyik oldalán a magyar címer; másikon a Máriakép a kis Jézussal tisztán felismerhető.”

A jászkunok másik honvéd gyalogzászlóalját 1848. szeptember 27-én kezdték el felállítani Pest, Buda és a Jászkunság ifjaiból. Zászlóaljuk, a 24. fehér sipkás honvéd gyalogzászlóalj legalább annyira híres volt, mint a III. hadtest legendás szegedi fehér tollas 3. és kassai vörös sipkás 9. zászlóaljai. A 24. honvédzászlóalj katonái 1848 őszén szabályos gyalogsági egyenruhát – azaz piros zsinóros, kávébarna atillát, világoskék magyar nadrágot, szürke köpenyt és fekete bakancsot – kaptak, a fejedő kivételével. Fekete csákó helyett ugyanis a Jászságban tipikus fehér báránybőr kucsmát hordtak. „Egy, a hadtesthez mostanában került, újonnan felruházott s piros poz-

gás paraszt fiúkból álló zászlóaljnak, melyet téli fehér báránysipkájukról fehér sipkás zászlóaljnak neveztek” – emlékezett meg 1849. januári bevonulásukról a 3. honvédszászlóalj krónikása, Hegyesi Márton. Az erdélyi had-

színtéren az 1849. esztendő tavaszi és nyári hadműveleteiben derekasan helytálló 24-esek parancsnoksága 1849. július 23-án beadványt szerkesztett: „A 24. honvéd zászlóally parancsnoksága által az illető tiszti karnak

azon felterjesztett alázatos folyamodványait, miszerint a zászlóallynak az újfalusi szerencsés sikerrel vívott csatában, kitüntetett harczias viselete méltó elismerése jeléül a fehér sipka viselhetés megengedtettség, valamint a harmadrendű érdemjel az itt mellékelt méltányos kérelmek folytán meg adassék.”

FERENC JÓZSEF HADSEREGÉBEN

A szabadságharc leverése után az egykori (12.) Nádor-huszárezredet a császári-királyi hadvezetés újjászervezte, csakúgy mint a többi, régi sorozású huszárezredet. Az átszervezés természetesen már az egyenruhák modernizálását is előírta, így a korábbi, sűrű zsinórzatú mundérok is jóval egyszerűbb kivitelben készültek. A korábbi ruhaszínek közül a piros és a zöld eltűnt, helyettük a világos- és a sötétkék színeket vezették be. Az ezredeket fehér és sárga gombokkal különböztették meg, és három csákoszint állapították meg: a pirosat, a fehérét és a zöldet.

Az 1850. szeptember 20-án Itáliába vezényelt ezred élére hallerkeői gróf Haller Ferenc altábornagy személyében új ezredtulajdonos került, mivel István nádor 1848-ban bekövetkezett lemondását követően a nádori méltóság betöltetlen maradt. A Haller-huszárok így kaptak fekete-sárga zsinóros, fehér gombos világoskék egyenruhát, fekete-sárga zsinórövet és fehér csákót. Egyenruházatuk 1863-ban változott meg, amikor csákos helyett fekete báránybőr kucsmát írtak elő számukra fehér lefentyűvel és egy szál kakastollal.

Az 1859 tavaszán kitört szárd-osztrák-francia háború arra kényszerítette a császári hadvezetést, hogy haderejét önkéntes alakulatokkal növelje. Így Magyarország kormányzója, Albrecht főherceg, tábornagy „Magyarország hű lakóssaihoz” intézett szövegében 1859. május 2-án gyalogos és lovas önkéntes alakulatok szervezését kérte oly módon, hogy az önkéntesek a háború végéig kötelesek szolgálni. Ekkor a Jászkun kerület két huszárosztályt állított fel (jászberényi I. és karcagi II.).

✦ Jászkun önkéntes huszár lóháton.
A kép előterében az osztály egyik hadnagya
1859-ben (Rudolf Ottenfeld festménye)

Erzsébet királyné jászoknak adományozott zászlójának előlapja, 1857

Egyenruházat és felszerelés tekintetében Albrecht főherceg így rendelkezett: „Az önkéntesek felszerelése, mind a gyalogosoknál, mind a lovasságnál magyar szabású [...] A jászkun osztályoknál sötétkék atilla, mente és nadrág, fekete zsinórzattal [...] fővegül pedig minden huszár fekete nemezkalapot rózsával és fekete tollal, a többi szerelékdarabok és köpenyszák a rendes huszárokéhoz hasonló [...] A szabad csapatok fegyverzete épp olyan, mint a cs.k. hadseregé.”

A főherceg különleges kiváltsággépp a jászkunoknak megengedte, hogy az 1857-ben „a Császárné Ő Felseje által nekik adományozott drága zászlót magukkal vihessék”. Gróf Haller Ferenc altábornagy ekkor közölte Jankovich György jászkun főkapitánnyal azt a legfelsőbb helyről származó kívánalmat, hogy az Erzsébet császárné által küldött jász és kun zászlókat a jászkun önkéntes huszároknak hadba kell vinni. A két zászlót még 1858. május 27-én konszekrálták (valószínűleg 1859-ben újból felszentelhetők a zászlókat, hiszen a zászlósegeken a jászkun önkéntes huszárok tisztjeinek nevei és rendfokozatai olvashatóak). Az ünnepélyen Albrecht főherceg is megjelent, s a zászlón azok a szalagok voltak, melyeket I. Ferenc József hitvese kötött fel korábban a zászlórudakra.

A jász zászló előlapjának közepén tölgy- és cserfalombok által közrefogva a Jász kerület 1746 előtti címere látható, a gótikus vértbe öltözött, kétke-

zes pallossal övezett, lehúzott sisakros-télyű, lóról szállott lovag jobbjaiban a Lehel-kürtöt, baljában három nyílvesz-szót tart. A hátlapon tölgy- és cserágak által övezve az ifjú uralkodópár fekete-ezüst színekkel festett antik mellképe látható profilból. A 64x61 cm-es lovas-sági zászló alapszíne fehér vagy világos-kék, anyaga selyembrokát, mindkét lap-jának széléit hímtett ornamentális min-ták és ezüstrojtok szegélyezik. A zászló pántolt rúdja szabályos lovassági fes-tésű, vagyis fekete-sárga-vörös-fehér csí-közású, függőlegesen felfestve. Mind a hordpánt, mind a felső- és alsó csúcs megtalálható a rúdon. Egyedül a levél alakú csúcsdísz mutat szabálytalan jel-leget, mivel az uralkodó névjele helyett aranyozott koszorúval övezett E (Erzsébet) névvel szerepel rajta.

1859. június végén szálltak nye-regbe a félig-meddig felszerelt – fehér kakastollas vagy árvalányhajas fekete pörge kalapos, fekete (később fekete-sárga) zsinóros és fehér gombos, sötét-kék egyenruházatú – jászkun önkéntes huszárok, de ekkor harcba már nem kerültek. Hamarosan a sozredni hu-szárok közé kerültek (ekkor kaptak kalap helyett kakastollas, sötétkék lef-fentyűs kucsmát), s végül császári-ki-rályi 13. Jász és Kun huszárezred néven szerepeltek, ezredtulajdonosuk Fried-ric Liechtenstein herceg, lovassági tá-bornok, majd Vilmos német trónörö-kös, későbbi császár volt.

A zászlókat 1868-ig hordozták – ekkor vonták be rendeleti úton a csá-

szári- királyi lovasezredek hadijelvé-nyeit, s a 13-as Jászkun-huszárok a jászberényi Nagyboldogasszony-temp-lomban helyezték el az 1866-os észak-itáliai hadszíntéren megfordult zászla-jukat –, s az ún. Erzsébet-zászló (ez volt a jász osztályé) mind a mai napig a Jász Múzeumban található. Zászlószalagja is fennmaradt, melynek aljára a csá-szári kétfejű sást, a Habsburg-ház gene-alógiai címerét, a Wittelsbach-ház címe-rét és Magyarország címerét hímezték. „Erzsébet császárné és királyné” – olvsa-ható a szalag egyik oldalán, a másik sza-lagon az adományozottak neve s az adományozás évszáma szerepel. A sza-lagok széléit hímtett tölgy- és cserágak összefonódásai díszítik.

A Jászkun kerületet 1876-ban beta-golták a vármegyerendszerbe. A közös hadseregben és a Magyar Királyi Hon-védségben is voltak olyan huszár- és gyalogosalakulatok, melyek legénységi állománya az egykori Hármaskerület lakosságából verbuválódott. Ezek az egységek már csak nevükben voltak jászkunok, egykori szimbólumaikból egyedül a Jászkun kerület 1746-os egyesített címere öröklődött tovább, melyet megkülönböztető jelvényként (sapkajelvény, gombkítűző) használt az első világháború végéig a kecske-méti cs. és kir. 13. Jászkun-huszárezred és a szolnoki 68. közös gyalogezred.

A Horthy-kori Magyar Királyi Hon-védség csapattestei közül a Jászberényben állomásozó „József Nádor” 2. hon-véd gyalogezred III. zászlóalja és a „Kiss Ernő altábornagy” 5. kerékpáros-, majd az abból 1942. október 1-jén szervezett „József Nádor” 1. honvéd harckocsiez-red II. zászlóalja őrizte kegyelettel a nagy háborúban becsülettel helytálló jász és kun katonahősök emlékét. A bu-dapesti székhelyű 1. honvéd huszárez-red, amely az „I. Ferencz József–Jász-kun” ezred nevet viselte, a legszebb el-ismerését jelentette a jászkun katonai hagyományoknak. Az 1. honvéd huszár-ezred megszűnését követően a jászkun huszárezredek és katonai szimbólumok utolsó letéteményesei az 1942. ok-tóber 1-jén megszervezett budapesti „I. Ferencz József–Jászkun” I. önálló hu-szárosztály katonái voltak. ♦

A szerző hadtörténész